

S A R G A D A

Nakladnik: Institut za hrvatski jezik
Zagreb, Ulica Republike Austrije 16

Za nakladnika: Željko Jozić

Knjiga: SARGADA: Rješenja i izazovi
Zbornik priloga s okrugloga stola
*Arguments and adjuncts:
Solutions and some illusions*

Urednica: Matea Birtić

Recenzentice: Lana Hudeček
Ivana Matas Ivanković

Korektura: Siniša Runjaić

Tehnički urednik: Davor Milašinčić

Oblikovanje naslovnice: Davor Milašinčić

© Institut za hrvatski jezik, Zagreb, 2024.

Nijedan se dio ove knjige ne smije umnožavati ni na bilo koji način reproducirati bez dopuštenja autora i nakladnika.

ISBN 978-953-8390-26-5

SARGADA: Rješenja i izazovi

Zbornik priloga s okrugloga stola
*Arguments and adjuncts:
Solutions and some illusions*

Uredila
Matea Birtić

Institut za hrvatski jezik
Zagreb, 2024..

Predgovor

Iako je razlika između glagolskih dopuna i dodataka (tj. argumenata i adjunkata) prisutna u većini jezikoslovnih teorija (Ágel 2000, Chomsky 1981, Kaplan i Bresnan 1982, Van Valin i La Polla 1997), te posljedično i u mnogim gramatičkim priručnicima, katkada je teško povući jasnu granicu između tih dviju kategorija. Razdiobu zavisnika¹ na dopune i dodatke na znanstveno i metodološki jasan način prvi je definirao Lucien Tesnière (1959) uvodeći pojam valentnosti i zavisnosti. Prema Tesnièreu glagoli i dopune (u njegovoj teoriji aktanti) u odnosu su valentnosti i zavisnosti, dok se odnos glagola i dodatka (adjunkata) definira samo kao odnos zavisnosti. Većina jezikoslovnih i gramatičkih opisa koja razlikuju te dvije kategorije navode više kriterija kojima se dopune razlikuju od dodataka. Primjerice, Ágel (2000), kao jedan od prominentnih predstavnika suvremene teorije zavisnosti, navodi pet kriterija kojima se razlikuju dopune od dodataka: 1. nužnost/obveznost (dopune su obvezne, barem u semantičkome smislu, dok su dodatci neobvezni, 2. argumentnost, tj. logička valentnost (dopune su logički argumenti glagola (primarnoga predikata), dok su dodatci sekundarni predikati cijele (primarne) predikacije, 3. formalna specifičnost koja se još naziva rekcijom ili sintaktičkom valentnošću, a odnosi se na činjenicu da glagol određuje morfološki oblik dopune, a ne određuje morfološki oblik dodatka, 4. semantička specifičnost, tj. selekcijska ili semantička valentnost obuhvaća sadržajna obilježja, tj. selekcijska obilježja i semantičku (tematsku) ulogu, koje u načelu karakteriziraju dopune, ali ne i dodatke te 5. supklasna specifičnost ili supkategorizacija (svojstvo kojim dopune, a ne i dodatci dijele sve glagole kojega jezika u podrazrede). Često se također tim kriterijima dodaje i nemogućnost ponavljanja istovrsnih dopuna uz određeni glagol te mogućnost slobodnoga dodavanja i ispuštanja dodataka uz glagol bez utjecaja na gramatičnost

---

1 Naziv zavisnik rabi se kao nadređen pojam nazivima dopuna i dodatak (usp. Palić u ovoj publikaciji ili naziv *dependent* kod Williamsa 2015).

rečenice. Različiti autori dodaju i druge kriterije ili niječu valjanost nekih od spomenutih kriterija (primjerice nužnosti/obveznosti). Jedan od relevantnih popisa kriterija za razlikovanje dopuna i dodataka donosi prilog Ismaila Palića u ovoj publikaciji. U nekim pristupima razvijenim unutar generativne gramatike razlika dopuna i dodataka objašnjava se različitim načinom unošenja lingvističkih objekta u strukturu (objekt se dodaje prvom operacijom spoji, subjekt dugom operacijom spoji, dok se dodatci dodaju posebnom operacijom različitom od operacije spoji čija priroda još nije potpuna jasna. Međutim za razliku od operacije spoji nije joj svrha provjeravanje obilježja (vidi više o tome u Birtić, Brač (2020)). Prema semantičkom pristupu Koeniga, Maunera i Bienvenua (2003) dva su osnovna načela kojima se argumenti odvajaju od dopuna: semantička obveznost i semantička specifičnost. Premda je svaki od tih kriterija doveden u pitanje, pa tako i sama razlika između dopuna i dodatka, u sklopu projekta *Sintaktička i semantička analiza dopuna i dodataka u hrvatskom jeziku* (SARGADA, 2019-04-7896), koji je financirala Hrvatska zaklada za znanost u trajanju od 1. veljače 2020. do 31. siječnja 2024. godine, pokušali smo odgovoriti na pitanje koji bi od mnogih u literaturi predloženih kriterija mogli imati razlikovnu ulogu u hrvatskome jeziku. Kriteriji su se ispitivali primjenom određenih testova na dvojbene sintaktičke dijelove te smo unutar projekta odlučili primijeniti sedam testova, o čemu pišu u svojem prilogu Siniša Runjaić i Ivana Brač. Pri tome smo osim teorijskih istraživanja jedan dio rada posvetili i stvaranju sintaktičkoga repozitorija koji sadržava rečenice s dvojbеним dijelovima (vidi spomenuti prilog S. Runjaića i I. Brač). Međutim, jedan je od odgovara na navedeno pitanje o tome kako razlikovati dopune i dodatke u hrvatskome jeziku trebao pružiti i okrugli stol *Arguments and adjuncts: Solutions and some illusions* organiziran u sklopu projekta SARGADA. Na tome okruglom stolu, održanom 28. ožujka 2023. godine, sudjelovalo je svih devet članova projekta, te troje pozvanih izlagača iz inozemstva. Dvoje pozvanih izlagača održalo je plenarna izlaganja (Stefan Müller s Humboldtova sveučilišta u Berlinu (Njemačka) i Rosica Dekova sa Sveučilišta Paisii Hilendarski u Plovdivu (Bugarska), dok je Martina Gračanin-Yuksek s Bliskoistočnog tehničkog sveučilišta u Ankari prezentirala rezultate psiholingvističkog istraživanja rađenog u suradnji s dvjema članicama projekta.

U ovoj publikaciji ograničili smo se na šest radova suradnika na projektu SARGADA (bez priloga plenarnih izlagača). Priloge možemo podijeliti u tri veće cjeline. Prvu cjelinu čine radovi Mije Batinić Angster, Branimira Belaja te Irene Zovko Dinković i Ive Nazalević Čučević koji se bave komplementacijom na razini višoj od sintaktičke skupine, tj. infinitivnim, svim nefinitivnim i rečeničnim dopunama. Drugoj cjelini pripada rad Ismaila Palića kojemu je tema razlika dopuna i dodataka na razini sintaktičke skupine (ponajprije u imenskim skupinama). Treću skupinu čine radovi posvećeni primjenjeni rezultati ovoga projekta, a to je uspostava repozitorija (prilog Siniše Runjaića i Ivane Brač) i psiholingvističko istraživanje testa (*u*)činiti isto (prilog Ane Werkmann Horvat, Martine Gračanin-Yuksek i Matee Birtić).

Mia Batinić Angster u svojem prilogu *Sintaktički i semantički aspekti predikata s infinitivom* bavi se zanimljivom, a dosad nedovoljno zastupljenom temom infinitivnih dopuna. Utvrđujući da se i u hrvatskome mogu izdvojiti dvije vrste infinitivnih dopuna (one koje čine rečenično jedinstvo s glagolom koji ga izabire i one kod kojih glagol i infinitiv čine dvije surečenice, tzv. restrukturirajuće i nerestrukturirajuće infinitivne dopune), pokazuje svojim primjerima da je na temelju semantike predikata glavne surečenice predvidljivo ponašanje infinitivnih surečeničnih dopuna. Iako je prva u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi upozorila na postojanje dvaju tipova infinitivnih dopuna, tek je u ovome prilogu detaljnije navela skupine glagola koje čine rečenično jedinstvo sa svojom infinitivnom dopunom u hrvatskome jeziku (modalni, fazni i implikativni glagoli). Stoga smatram rezultate koje donosi ovaj prilog zaista jednim od bitnih doprinosa proučavanju komplementacije u hrvatskome jeziku. Na prilog Mije Batinić Angster prirodno se nastavlja prilog Irene Zovko Dinković i Ive Nazalević Čučević *Status nefinitivnih oblika u hrvatskome i engleskome jeziku* koje proširuju svoje istraživanje na sve nefinitivne dopune, kojima dakako pripada i infinitiv. Autorice uspoređuju sve nefinitivne surečenice u hrvatskom i engleskom. U hrvatskom nefinitivne surečenice mogu sadržavati infinitiv, glagolski prilog sadašnji i prošli te glagolski pridjev, a u engleskom se nefinitivnim smatraju infinitivne rečenice te dvije vrste participnih rečenica (*-ed* i *-ing* rečenice). Sintaktički status infinitiva autorice određuju slijedeći podjelu Belaja i Tanackovića Faletara (2020) koji kažu da se funkcija infinitiva proteže od predikatne

dopune do infinitivne surečenice, što, naravno, u širem smislu odgovara podjeli na restrukturirajuće (jedinstvene) i nestrukturirajuće infinitive koje spominje Mia Batinić Angster. Autorice razmatraju kako stupanj evidencijalnosti i epistemičnosti utječe na uporabu nefinitnih surečenica uz pojedine glagole. Primijećeno je da i u engleskome i u hrvatskome glavna i infinitivna rečenica moraju imati isti subjekt ako se infinitivnom surečenicom izražava epistemičnost u vidu znanja, stava ili spoznaje. Rečenice s glagolskim priložima sadašnjim i prošlim smatraju se rubnim nefinitnim rečenicama. U engleskom se ekvivalentom glagolskoga priloga prošlog izražava isključivo vremenska okolnost, dok se za istovremenost upotrebljava, kao i u hrvatskome, ekvivalent glagolskoga priloga sadašnjeg. Najrubijsim se primjerima nefinitnih surečenica smatraju surečenice s glagolskim pridjevom trpnim i radnim zbog veze s pridjevima koji kao nevremenske relacije pridonose deprocesualizaciji radnje. Autorice na kraju zaključuju da je i u engleskome i u hrvatskome služba atributa neupitna dok su službe imenskoga predikatnog proširka i participne surečenice ovisne o položaju i (ne)određenosti glagolskoga pridjeva u rečenici. Rad Irene Zovko Dinković i Ive Nazalević Čučević izniman je prinos razumijevanju dopuna koje se sastoje od nefinitnih glagolskih oblika. Komplementacijom i razgraničenjem dopuna i dodataka na rečeničnoj razini bavi se prilog Branimira Belaja *Složene strukture s dopunsko-uzročnom klauzom* u kojemu autor govori o hibridnome tipu subordinacije koji isprepliće dopunsko i uzročno značenje. Takve se rečenice uvode veznicima *da* i *što*, te se unutar toga tipa mogu izdvojiti tri podtipa: 1. konstrukcije u kojima je dopunska surečenica s obama veznicima ujedno i uzročna te promjenom veznika ne dolazi do promjene značenja, 2. konstrukcije u kojima veznik mijenja značenje uzročne parafraze i 3. konstrukcije s visokoprofiliranim komplementacijskim svojstvima glavne surečenice. U tim je tipovima rečenica uzročno značenje potisnuto u drugi plan, pa nema ni parafraze veznikom *jer*, pri čemu je dopunska surečenica subjekt (*Raduje me dal što vas je svaki put sve više.*). Kao što sam autor naglašava, u ovome tipu rečenica dva se oprečna značenska odnosa (adverbijalno i dopunsko), koji su istovremeno i sintaktički oprečni (dodatak i dopuna), izriču istim subjunktorima, pa je tako ovaj prilog vrijedno promišljanje razlike dopuna i dodataka na rečeničnoj razini. *Prilog opisu dopuna*

(komplemenata) u *substaktivnim sintagmama* Ismaila Palića vraća nas na temeljnu razinu komplementacije i adjunkcije, tj. na pitanje dopuna i dodataka u imenskim skupinama. U prvom dijelu izlaganja autor donosi popis semantičkih i sintaktičkih testova kojima se mogu razlikovati dopune i dodatci u glagolskim skupinama te ih zatim primjenjuje na zavisnike uz imenice. Primjenjujući testove za razlikovanje dopuna i dodataka na imenske skupine, pokazuje da nijedan od testova nije potpuno valjan za primjenu na imenske skupine. Kad je riječ o komplementaciji, autor tvrdi, treba imati na umu bitnu činjenicu da su glagoli konceptualno različiti od imenica: glagoli su relacijske riječi, a imenice nisu. Međutim, imenice mogu imati neka konceptualna svojstva glagola, uključujući relacionalnost, pa se sve imenice mogu podijeliti na vrsne i relacijske imenice. Upravo relacionalnost aktivira komplementaciju kod imenica bilo kao inherentno svojstvo bilo putem relacijske uporabe. Stoga autor zaključuje da će imenskoj skupini biti svojstvena komplementacija samo ako joj je glava relacijska imenica. Relacijske su imenice deverbativne, deadjektivne, imenice s minimalnim selekcijskom ograničenjima te imenice koje se rabe kao kvantifikatori. S obzirom na semantički odnos koji imaju prema glavi, dopune mogu biti subjektne, objektne, okolnosne, posvojne i partitivne. Premda prilog Ismaila Palića naizgled govori samo o dopunama imenicama, ustvari na iznimno dubok i integrativan način rasvjetljava pitanje komplementacije, pa i njezino odjeljivanje od adjunkcije, tj. razlikovanje dopuna i dodataka. Prilog Siniše Runjaića i Ivane Brač pod naslovom *Repozitorij SARGADA kao primijenjeni dio projekta Sintaktička i semantička analiza dopuna i dodataka u hrvatskom jeziku (SARGADA)* bavi se repozitorijem SARGADA, važnim rezultatom rada na projektu SARGADA. Runjaić i Brač opisuju motivaciju za nastanak repozitorija te način gradnje repozitorija (izbor glagola, izbor testova, skalarni pristup). Za obradu u repozitoriju izabrano je 150 glagola, podijeljenih u 13 makroskupina koje su detaljno izložene. Autori također opisuju sintaktički model s dvanaest oznaka koji se rabi u repozitoriju. Autori navode da je potreba za repozitorijem proizašla iz rada na mrežnome valencijskom rječniku e-Glavi, a cilj mu je unaprijediti rad na valencijskim resursima u budućnosti. Također ima važnu ulogu u proučavanju hrvatske sintakse te pruža sveobuhvatan opis sintaktičkih skupina koje do sada nisu bile u potpunosti istražene.

Repozitorij SARGADA može biti koristan u poučavanju i učenju hrvatskoga te pri unaprjeđivanju alata za obradu prirodnog jezika. Knjižica priloga završava radom Ane Werkmann Horvat, Martine Gračanin Yuksek i Matee Birtić pod naslovom *Dopune i dodatci: Je li test učiniti isto primjenjiv na hrvatski jezik?* U okviru psiholingvističkoga istraživanja autorice ispituju primjenu testa *učiniti isto* na hrvatski jezični materijal. Psiholingvističko istraživanje provele su s pomoću dva eksperimenta: zadatak ocjenjivanja prihvatljivosti i zadatak čitanja vlastitom brzinom. Cilj je provođenja dvaju eksperimenata bio utvrditi može li se testom (*u*)*činiti isto* odvojiti dopune od dodataka u hrvatskome te je li test osjetljiv na padež konstituenta. Rezultati eksperimenta pokazali su da test *učiniti isto* uspješno razlikuje akuzativne dopune i dodatke, međutim, kad je riječ o instrumentalnim dopunama i dodacima, test ih svrstava uz dodatke. Naime, prema rezultatima testa ocjene prihvatljivosti i vremenu procesuiranja, instrumentalne dopune bliže su akuzativnim dodacima nego dopunama. Takvi rezultati mogli bi upućivati na dvoje: ili test funkcionira samo s akuzativima ili instrumentali sa semantičkom ulogom teme nisu dopune.

Premda bismo o pitanju razlike dopuna i dodataka te kriterijima njihova razlikovanja u hrvatskome jeziku mogli još mnogo toga reći, smatram da nas je rad na četverogodišnjem projektu SARGADA, pa tako i rezultati okrugloga stola *Arguments and adjuncts: Solutions and some illusions* organiziranog u okviru projekta, ipak približio boljem razumijevanju i definiranju kriterija i testova za razlikovanje dopuna i dodataka ne samo u hrvatskom jeziku nego i šire.

Matea Birtić

Literatura

- ÁGEL, VILMOS. 2000. *Valenztheorie*. Gunter Narr Verlag. Tübingen.
- BELAJ, BRANIMIR; TANACKOVIĆ FALETAR, GORAN. 2020. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga treća: Sintaksa složene rečenice*. Disput. Zagreb.
- CHOMSKY, NOAM. 1981. *Lectures on government and binding*. Foris. Dordrecht.
- KAPLAN, RONALD M.; BRESNAN, JOAN. 1982. Lexical-Functional Grammar: A Formal System for Grammatical Representation. *The Mental Representation of Grammatical Relations*. Ed. Bresnan, Joan. The MIT Press. Cambridge, MA. 173–281.
- TESNIÈRE, LUCIEN. 1959. *Éléments de syntaxe structural*. Librairie C. Klincksieck. Paris.
- VAN VALIN, ROBERT; LAPOLLA, RANDY J. 1997. *Syntax: form, meaning, and function*. Cambridge University Press. Cambridge, UK.

Mia Batinić Angster

Sveučilište u Zadru, Odjel za lingvistiku

Trg kneza Višeslava 9, HR-23000 Zadar

mbatinic@unizd.hr

Semantički i sintaktički aspekti predikata s infinitivom

Surečenične dopune predikata mogu se ostvariti kao ovremenjene ili neovremenjene. Među glagolima sa surečeničnom dopunom u hrvatskom jeziku nalazimo one koji uvode isključivo ovremenjen glagol kao što je *tvrditi* (1), one koji odabiru neovremenjen glagol poput glagola *uspjeti* (2) i one koji dopuštaju i ovremenjene i neovremnjene dopune, npr. *odlučiti* (3).

(1) a. **Ivan je tvrdio otići na izlet.*

b. *Ivan je tvrdio da će otići na izlet.*

(2) a. *Ivan je uspio otići na izlet.*

b. **Ivan je uspio da ode na izlet.*

(3) a. *Ivan je odlučio otići na izlet.*

b. *Ivan je odlučio da će otići na izlet.*

U slučaju da je dopuna obilježena kao neovremenjena, njezin neizraženi subjekt može biti identičan subjektu ili objektu glavne surečenice. Ta je dihotomija poznata u literaturi pod imenom subjektna ili objektna nadzorna konstrukcija ili konfiguracija, pri čemu se nadzor shvaća kao odnos između nadzornika (subjekta ili objekta glavne surečenice) i elementa pod njegovim nadzorom – neizraženoga subjekta surečenične dopune (Landau 2001: 1). Uz neke od predikata koji uvode infinitiv dolazi do pojava poput mogućnosti uspinjanja klitika (engl. *clitic climbing*) pri čemu se klitika koja dolazi uz infinitivni glagol može zapravo ostvariti uz glagol iz glavne surečenice. To se može oprimjeriti talijanskim jezikom u kojemu može doći do uspinjanja objektna klitike u slučaju da je infinitiv uveden glagolom *cominciare* ‘početi, počinjati’ (v. (4), Grano 2015: 11–12).

- (4) a. *Gianni cominciarva a vederlo.*
b. *Gianni lo cominciarva a vedere.*
'Gianni ga je počinjao vidjeti.'

U slučaju da je, pak, kao u primjeru (5) (Grano 2015: 11–12), u glavnoj surečenici glagol *detestare* 'mrziti', objektna se klitika iz infinitivne surečenice ne može uspeti, odnosno nije u stanju preskočiti infinitivnu surečenicu da bi bila izražena uz glagol koji uvodi infinitiv.

- (5) a. *Gianni detestava vederlo.*
b. **Gianni lo detestava vedere.*
'Gianni ga je mrzio vidjeti.'

Predikati poput talijanskoga *cominciare* 'početi, počinjati' zajedno s dopunom tvore svojevrsan složeni predikat poznat pod imenom rečenično jedinstvo (prema engl. *clause union*, Aissen i Perlmutter 1976; Roussou 2009) ili restrukturiranje (Rizzi 1976; Cinque 2004, 2006; Wurmbrand 2001/2003; Grano 2015, 2017). Osim uspinjanja klitika, postoje i druga svojstva koja mogu ukazati na jednorečenični karakter konfiguracija s infinitivom, npr. duga pasivizacija, iscrpni nadzor (prema engl. *exhaustive control*) itd. Mnoga su od njih specifična za pojedini jezik ili čak za pojedine govornike (Wurmbrand 2003: 7), ali čini se da je sudjelovanje modalnih, aspektualnih ili faznih i glagola kretanja u takvom okruženju međujezično dosta dobro potvrđeno. Kao što ističu Batinić Angster (2019, *u postupku objavljivanja*) i Wurmbrand i dr. (2020) u hrvatskom također neke od tih konfiguracija pokazuju jednorečenična ili tzv. svojstva prozirnosti.

Ovaj je rad usredotočen na subjektne nadzorne konfiguracije u hrvatskom. Temelji se na dobro potvrđenom opažanju prema kojemu su jednorečenična svojstva konfiguracija s infinitivom povezana s odabirom predikata glavne rečenice, tj. s njegovim značenjem. Polazeći od Batinić Angster (*u postupku objavljivanja*), cilj nam je klasificirati hrvatske predikate koji uvode infinitiv u semantičke razrede, opisati njihove semantičke i sintaktičke aspekte i raspraviti o rezultatima u svjetlu različitih teorijskih pristupa komplementaciji.

Semantički će se opisati šest glagolskih razreda, koje je Batinić Angster (*u postupku objavljivanja*) prethodno popisala, te će se tvrditi

da je semantika tih glagola u korelaciji s njihovim sintaktičkim ponašanjem. Na primjer, u hrvatskome samo tri glagolska razreda – modalni, aspektualni ili fazni i implikativni – sustavno ne dopuštaju semantičku nepodudarnost između subjekta iz glavne rečenice i implicitnog subjekta uvedenoga predikata, pokazujući karakteristiku iscrpnoga nadzora. Sposobnost glagola tih triju razreda da utječu na pojavu različitih aspekata prozirnosti u infinitivnim konfiguracijama u korelaciji je s činjenicom da kodiraju značenja smještena ispod čvora vremena (engl. *Tense*) u Cinqueovoj (2004) hijerarhiji, dok drugi predikati subjektoga nadzora koji se ne povezuju s pojavom prozirnosti pripadaju razredima koji izražavaju značenja iznad toga čvora. Prema novijim saznanjima (Batinić Angster, u *postupku objavljivanja*), u hrvatskome infinitivne dopune uvedene modalnim, faznim i implikativnim glagolima ne sadrže zasebno, neovisno vremensko određenje, stoga se ne mogu smatrati dopunama CP, dok infinitivne dopune predikata tipa *odlučiti* to čine, uz izuzetak faktivnih glagola.

Konačno, ove će se spoznaje sagledati u širem kontekstu nedavnih utjecajnih spoznaja o subordinaciji, komplementaciji i ovremenjenosti. Lohninger i Wurmbrand (2020), potaknute Givonovom (1980) tipologijom surečeničnih dopuna, predlažu njihovu trodiobu na bezvremenske dopune, tzv. *irrealis* dopune i dopune stava, odnosno događajne (prema engl. *Event*), situacijske (prema engl. *Situation*) i propozicijske (prema engl. *Proposition*) surečenične dopune. Ove tri vrste dopuna razlikuju se s obzirom na njihovu neovisnost, prozirnost i integraciju. Nakon što taj pristup primijenimo na popis hrvatskih glagola s infinitivom, razmotrit ćemo ih iz gledišta koje integrira pristupe koje nude Landau (2000, 2013), Cinque (1999, 2004), Wurmbrand i dr. (2020), Lohninger i Wurmbrand (2020), Wurmbrand i Lohninger (2023). Ova će nam integracija omogućiti dublji uvid u hrvatske predikate s infinitivom. U raspravi ćemo uočiti da je (morfo) sintaktičko ponašanje infinitivnih surečeničnih dopuna u hrvatskom jeziku predvidljivo na temelju semantike predikata glavne surečenice.

Literatura

- AISSEN, JUDITH; PERLMUTTER, DAVID M. 1976. Clause Reduction in Spanish. *Proceedings of the Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* 2. 1–30.
- BATINIĆ ANGSTER, MIA. 2019. Može li hrvatska anafora *svoj* biti dalekometna? Odgovor na temelju analize infinitivnih dopuna. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 45/2. 279–297.
- BATINIĆ ANGSTER, MIA. (U postupku objavljivanja). Monoclausal configurations with infinitives in Croatian. In *The verbal kaleidoscope: perspectives on the syntax and semantics of verbs*. Ur. Batinić Angster, Mia; Angster, Marco. Sveučilište u Zadru – Morepress. Zadar.
- CINQUE, GUGLIELMO. 1999. *Adverbs and functional heads: A cross-linguistic perspective*. Oxford University Press. Oxford.
- CINQUE, GUGLIELMO. 2004. Restructuring and functional structure. *Structures and Beyond: The Cartography of Syntactic Structures*. Ur. Belletti, Adriana. Oxford University Press. Oxford. 132–191.
- GRANO, THOMAS. 2015. *Control and restructuring*. Oxford University Press. Oxford.
- GRANO, THOMAS. 2017. Restructuring at the syntax-semantics interface. *Infinitives at the Syntax-Semantics Interface: A Diachronic Perspective*. Ur. Jędrzejowski, Łukasz; Demske, Ulrike. De Gruyter Mouton. The Hague. 31–54.
- LANDAU, IDAN. 2000. *Elements of control: Structure and meaning in infinitival constructions*. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht.
- LOHNINGER, MAGDALENA; WURMBRAND, SUSI. 2020. Typology of complement clauses. *Handbook of clausal embedding*. Eds. Benz, Anton et al. Language Science Press. Berlin. 1–53.
- RIZZI, LUIGI. 1976. Ristrutturazione. *Rivista di grammatica generativa* 1. 1–54.
- ROUSSOU, ANDREAS. 2009. In the mood for control. *Lingua* 119. 1811–1836.
- WURMBRAND, SUSI. 2001. *Infinitives: Restructuring and Clause Structure*. Mouton de Gruyter. Berlin.

- WURMBRAND, SUSI; LOHNINGER, MAGDALENA. 2023. An implicational universal in complementation: Theoretical insights and empirical progress. *Propositionale Argumente im Sprachvergleich: Theorie und Empirie*. = *Propositional Arguments in Cross-Linguistic Research: Theoretical and Empirical Issues*. Eds. Hartmann, Jutta M.; Wöllstein, Angelika. Gunter Narr Verlag. Tübingen. 183–232.
- WURMBRAND, SUSI i dr. 2020. Finiteness in South Slavic complement clauses: Evidence for an implicational finiteness universal. *Linguistica* 60(1). 119–137.

Branimir Belaj

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Lorenza Jägera 9, HR-31000 Osijek

branimir.belaj@os.t-com.hr

Složene strukture s dopunsko-uzročnom klauzom

Hibridni tipovi subordinacije u hrvatskom su jeziku izrazito brojni, a cilj je ove analize doprinijeti njihovom detaljnijem opisu te upozoriti na važnost njihova opisa. Analizira se jedan vrlo zanimljiv hibridni subordinacijski ustrojen tip hrvatskih složenih struktura – složene strukture s dopunsko-uzročnom klauzom – koje se uvode subjunktorima *da* i *što*, a riječ je o konstrukcijama tipa *Raduje se što / da ste došli*. Bit će riječi o prototipnijim i rubnijim dopunsko-uzročnim konstrukcijama, i to: (i) o konstrukcijama u kojima je dopunska klauza s obama veznicima ujedno i uzročna, (ii) o konstrukcijama u kojima veznik mijenja značenje uzročne parafraze te (iii) o konstrukcijama s visokoprofiliranim komplementacijskim svojstvima glagola glavne klauze.

1. Konstrukcije u kojima je dopunska klauza s obama veznicima ujedno i uzročna

Prvi tip složenih struktura s dopunsko-uzročnom klauzom predstavljaju dopunsko-uzročne konstrukcije u kojima alterniraju veznici *da* i *što*, odnosno upotrebom jednoga ili drugoga subjunktora ne dolazi do značenjskih pomaka ni u dopunskoj ni u uzročnoj interpretaciji, što ih čini prototipnima, a uvijek je riječ o izričnoj objektnoj klauzi, točnije o relacijskom indirektnom objektu (1–3):

- (1) *Ponosimo se da / što smo njihovi nasljednici.* > *Ponosimo se jer / zbog toga što / zato što smo njihovi nasljednici.*
- (2) *Muškarac uživa da / što može braniti ženu.* > *Muškarac uživa jer / zbog toga što / zato što može braniti ženu.*
- (3) *Neki su se žalili da / što uvjeti u svim vrtićima nisu optimalni.* > *Neki su se žalili jer / zbog toga što / zato što uvjeti u svim vrtićima nisu optimalni.*

2. Konstrukcije u kojima veznik mijenja značenje uzročne parafraze

Nešto rubnijim dopunsko-uzročnim konstrukcijama mogu se smatrati one kod kojih upotrebom jednoga ili drugoga veznika dolazi do značenjskih pomaka u pogledu faktivnosti / hipotetičnosti / propozicijskoga sadržaja, a također je uvijek riječ o objektnim klauzama (4–6):

- (4a) *Ujak se boji što će ih goniti iz zavičaja.* > *Ujak se boji jer / zbog toga što / zato što će ih goniti iz zavičaja.*
- (4b) *Ujak se boji da će ih goniti iz zavičaja.* > **Ujak se boji jer će ih goniti iz zavičaja. / Ujak se boji jer / zbog toga što / zato što bi ih mogli goniti iz zavičaja.*
- (5a) *On se plaši što će se virus proširiti.* > *On se plaši jer / zbog toga što / zato što će se virus proširiti.*
- (5b) *On se plaši da će se virus proširiti.* > **On se plaši jer će se virus proširiti. / On se plaši jer / zbog toga što / zato što bi se virus mogao proširiti.*
- (6a) *Veselio se da će za nekoliko sati ponovno biti sa svojima.* > **Veselio se jer će za nekolikosati ponovno biti sa svojima. / Veselio se jer / zbog toga što / zato što bi za nekoliko satimogao ponovno biti sa svojima.*
- (6b) *Veselio se što će za nekoliko sati ponovno biti sa svojima.* > *Veselio se jer / zbog toga što / zato što će za nekoliko sati ponovno biti sa svojima*

Glagoli *bojati se* i *plašiti se* podliježu gramatikalizaciji u modalno značenje *pribojavati se, biti skeptičan prema nečemu*. Tada je uzročno značenje blokirano; subjektu glavne klauze ne pridružuje se semantička uloga doživljavača, a veznik *da* jedina je mogućnost jer je riječ o sumnji u odnosu na nešto što bi se moglo ili trebalo dogoditi, čime se posljedično isključuje faktivno značenje s veznikom *što* i dopunsko značenje ostaje kao jedino, usp. *Bojim se da tvrtka nema budućnosti.* > **Bojim se jer tvrtka nema budućnosti. / *Bojim se što tvrtka nema budućnosti; Plašim se da bi to moglo biti i ozbiljno ograničenje kada govorimo o rastu zrakoplovnih paketa.* > **Plašim se se jer bi to moglo biti i ozbiljno ograničenje kada govorimo o rastu zrakoplovnih paketa. / *Plašim se što bi to moglo biti i ozbiljno ograničenje kada govorimo o rastu zrakoplovnih paketa.*

3. Konstrukcije s visokoprofiliranim komplementacijskim svojstvima glagola glavne klauze

Još rubnijim dopunsko-uzročnim strukturama pripadaju složene konstrukcije u kojima glagolski oblik kao predikat glavne klauze obavezno zahtijeva specifikaciju relacijske dopune u vidu subjektne dopunske klauze, čime je uzročno značenje potisnuto u drugi plan. Štoviše, ono je toliko defokusirano da je obilježena čak i parafraza najneutralnijim shematičnijim općeužročnim veznikom *jer* (7a–9a), a parafraza nekim od specifičnijih veznika uzroka razloga uopće ne dolazi u obzir (7b–9b), i to zato što specifičnija uzročna morfosintaktička sredstva u većoj mjeri profiliraju uzrok, koji pak u takvim klauzama nije profiliran (7–9):

(7) *Veseli me da / što i vi osjećate da Crkva želi služiti čovjeku.*

(7a) ?*Veseli me jer i vi osjećate da Crkva želi služiti čovjeku.*

(7b) **Veseli me zbog toga što / zato što i vi osjećate da Crkva želi služiti čovjeku.*

(8) *Raduje me da / što vas je svaki put sve više.*

(8a) ?*Raduje me jer vas je svaki put sve više.*

(8b) **Raduje me zbog toga što / zato što vas je svaki put sve više.*

(9) *Ražalostilo me da / što nema više kuće u kojoj sam proveo djetinjstvo.*

(9a) ?*Ražalostilo me jer nema više kuće u kojoj sam proveo djetinjstvo.*

(9b) **Ražalostilo me zbog toga što / zato što nema više kuće u kojoj sam proveo djetinjstvo.*

4. Zaključak

Osnovna namjera ovdje provedene analize složenih struktura s dopunsko-uzročnom klauzom bila je skretanje pozornosti na vrlo razgranatu hibridnu narav hrvatskih subordinacijski ustrojenih složenih rečenica. Opisane konstrukcije pripadaju kategoriji hibridnih konstrukcija u kojima se istim subjunktorom izriču dva različita subordinacijska značenja, a posebno su zanimljive jer je riječ o dvama načelno oprečnim značenjima – dopunskom i adverbijalnom – čime se počesto tanka granica između dopuna i dodataka na razini jednostavne rečenice potvrđuje i na razini složenih struktura u vidu isprepletanja dopunskih i adverbijalnih značenja kao njihovih pandana.

Ismail Palić

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

Franje Račkog 1, BiH-71000 Sarajevo

ismail.palic@ff.unsa.ba

Prilog opisu dopuna (komplementata) u supstantivnim sintagmama

Ovaj je članak posvećen dopunama (komplementima) u supstantivnim sintagmama. U njemu se polazi od u lingvistici široko prihvaćene teorijske postavke da sve vrste sintagmi očituju visok stupanj naporednosti svoje gramatičke strukture čiji su sastavni elementi glava i njezini zavisnici, uključujući i dopunu. Kad je o dopunama kao kategoriji zavisnika riječ, daleko se, što je i razumljivo, najviše pažnje poklanja glagolskim sintagmama, odnosno glagolskim dopunama, dok se razmatranja dopuna u ostalim vrstama sintagmi (uključujući i supstantivne) mogu označiti perifernima. Štaviše i kad se nastoje opisati dopune u ovim drugim vrstama sintagmi, općenito se polazi od kriterija koji su utvrđeni i načela koja važe za glagolske sintagme, no takav se pristup neminovno suočava s poteškoćama. U ovom se članku, nakon kratkog definiranja osnovnih pojmova, upravo daje kritički osvrt na teorijsko-metodološki pristup koji pretpostavlja „univerzalnost“ kategorijalnih obilježja dopuna, ili, specifičnije i tačnije, pravolinijsko preslikavanje pravila koja važe za dopune u glagolskim sintagmama na dopune u supstantivnim sintagmama. Nakon toga pažnja se posvećuje značenjskom profilu imenica odnosno karakterističnim semantičkim obilježjima te vrste riječi koja motiviraju njihovu potrebu za dopunama i upravljaju obrascima njihove komplementacije. S tim u vezi pokušavaju se postaviti odgovarajuće granice opsega komplementacije imenica kako bi se izbjegla relativizacija dopuna koja može voditi nemogućnosti uspostavljanja načelne granice između dopuna i dodataka (postmodifikatora), što svakako nije prihvatljivo budući da se među njima pretpostavlja generička razlika.

Dopune se u ovom radu definiraju kao tip zavisnika u sintagmama (uključujući i klauze) koji upućuje na neki argument (učesnika ili aktera) s određenom semantičkom ulogom ili na neku okolnost ili obilježje povezano s referentom sintagmatske glave na takav način da je njegovo ekspliciranje uvjet za gramatičnost konstrukcije (usp. Palić 2011a, 2011b). Supstantivnim sintagmama smatraju se one u kojima sintaksički položaj glave zauzima supstantiv. U supstantive se ubrajaju imenice kao centralni članovi, zatim imeničke zamjenice te brojevi koji očituju semantička i gramatička obilježja imenica. U okvirima ovoga rada supstantivne sintagme reducirane su na imeničke.

U gramatičkoj literaturi (npr. Radford 1988, Huddleston–Pullum 2002 i dr.) predložen je veći broj kriterija kao “identifikacijskih testova” za utvrđivanje statusa dopune u glagolskoj sintagmi, s pretpostavkom jednostavne i brze primjene i na druge vrste sintagmi. Neki su od njih primarno semantički (tiču se značenjskog profila glave), a drugi su primarno sintaksički (uzimaju u obzir sintaksičko ponašanje zavisnika). Među semantičkim kriterijima/testovima kao najvažniji izdvajaju se sljedeći:

- (1) glava dopuni kao argumentu dodjeljuje jednoznačnu semantičku ulogu (usp. *djeca* (agens $\text{\textit{f}}$) *galame* i *galama* (à agens) *djece*; *odgajamo* (à pacijens) *djecu* i *odgoj* (à pacijens) *djece*;
- (2) glava selektira sve dopune koje se nalaze na ograničenom popisu dopuna uz tu glavu (usp. *tok* (à *rijeke*, *vremena*, *događaja*, *misli...*, **automobila*, **ruke*, **Zemlje...*);
- (3) glava semantički uvjetuje izbor gramatičkog oblika dopune (usp. *mrziti* (à A) *nekoga*; *mržnja* (à *prema/D*) *prema nekome*);

S druge strane za identifikaciju su dopuna najvažniji sljedeći sintaksički kriteriji / testovi:

- (4) broj dopuna strogo je ograničen, dok je broj dodataka načelno slobodan (usp. *ubistvo čovjeka* i *ubistvo vatrenim oružjem na ulici u dva sata poslije ponoći bez svjedoka*);
- (5) koordinirati se mogu samo dopune s dopunama (npr. *predsjednik stranke i vlade*), a dodaci s dodacima (npr. *predsjednik u drugom mandatu i u ostavci*);

- (6) dopune stoje bliže glavi (najčešće do nje), a dodaci dalje od nje (usp. *sljedbenik ideologije od prvoga dana* i **sljedbenik od prvoga dana ideologije*);
- (7) postoje ozbiljna ograničenja dislociranja dopuna od glave (usp. *Odnio je ključ od kuće* i **Od kuće je odnio ključ*), dok se dodaci dislociraju mnogo slobodnije (usp. *Odnio je torbu s dokumentima* i *Torbu je odnio s dokumentima*).

Iako su navedeni kriteriji/testovi značajni i upućuju na najvažnija semantičko-sintaksička obilježja dopuna najprije u glagolskim sintagmama, a posljedično i u sintagmama uopće, u prilog im svakako ne idu primjeri supstantivnih sintagmi čije „testiranje“ na opisani način ne daje očekivane rezultate (usp. za kriterij/test (1): *iskrcavanje* (à ?agens / ?pacijens) *putnika*; za kriterij/test (2): *dio automobila, duše, predstave, trnja...*“; za kriterij/test (3): *kuća strmog krova/ sa strmim krovom/ *na strmi krov* (gramatička specifikacija zavisnika jednako se primjenjuje i na dodatke); za kriterij/test (4): *sestra moga prijatelja* (sve sintagme s jednim zavisnikom); za kriterij/test (5): **odustajanje kupca i od kupovine* (koordinacija dopuna); za kriterij/test (6): *odustajanje u posljednjem času od kupovine*; za kriterij/test (7): *Samo je izvode pročitao iz izjave*. Navedene kriterije/testove kritičkoj analizi podvrgava i Keizer (2004).

Problemi postaju jasniji i rješena izvjesnija ako se računa na poznatu činjenicu da su imenice konceptualno bitno različite od glagola. Glagoli su izrazito relacijske riječi, a imenice nisu. Međutim i imenice mogu imati neka od konceptualnih obilježja glagola, uključujući i relacionalnost. U tom se slučaju radi o “inherentno relacijskim imenicama” koje upućuju na entitete koji neotuđivo pripadaju nekim drugim entitetima kao njihovi integralni dijelovi (Fillmore 1968). Imenice se tako mogu podijeliti na (1) one koje svrstavaju/klasificiraju predmete u vrste/klase – *vrzne imenice* (npr. *čovjek, automobil, snijeg* itd.) i (2) one koje upućuju na predmete kao nešto što je u relaciji s drugim predmetima – *relacijske imenice* (npr. *dio, plač, ljepota* itd.) (Löbner 1985). Logično, relacijske imenice aktiviraju komplementaciju (npr. *dio aviona, plač djeteta, ljepota prirode*), a vrsne (nerelacijske) ne. Podrazred vrsnih imenica kudikamo je veći, što posljedično znači da je komplementacija perifernije obilježje imenica. Međutim osim

što izdvaja relacijske imenice, Löbner (1985) govori i o relacijskoj i nerelacijskoj upotrebi imenica te navodi da i jedna i druga mogu biti karakteristične i za relacijske i za vrsne (nerelacijske) imenice. Posebno je u kontekstu razmatranja dopuna supstantivnih sintagmi značajna relacijska upotreba vrsnih imenica (npr. *automobil moga brata / njegove kolegice* itd.) čija je konceptualizacija tada sekundarno motivirana našim znanjem o povezanosti entiteta o kojima je riječ. Ta pojava nameće pitanje jesu li kategorijalna pripadnost relacijskim imenicama i relacijska upotreba vrsnih imenica podjednako relevantne za aktiviranje komplementacije u supstantivnoj sintagmi. Ako se prihvati da jesu, time se ustvari upotrebi daje prednost nad kategorijalnom pripadnošću, a to se ne čini intuitivno niti metodološki prihvatljivim.

Status desnih zavisnika u supstantivnim sintagmama iz kognitivne perspektive nastoji razjasniti Keizer (2004). Ona predlaže i obrazlaže pristup u kojem se pretpostavlja razlika u konceptualizaciji karakterističnoj za imenice koje uzimaju ili ne uzimaju dopune. Jedne spoznajne strukture, kad se aktiviraju, putem asocijacija bude druge spoznajne strukture s kojima su povezane sve dok odgovarajuća asocijacija postoji. Razlika u asocijativnoj aktivaciji tiče se konceptualne perspektive: složenije strukture (kao cjeline, npr. *crkva*) asocijativno bude prostije (kao dijelove tih cjelina, npr. *toranj, križ, altar*) i obrnuto. Iako konceptualna perspektiva može biti i dvosmjerna (npr. *crkva* s jedne strane asocijativno aktivira *toranj*, a s druge strane *grad*), postoji jaka tendencija da u nekih tipova spoznajnih struktura konceptualna perspektiva bude jedna, pa u tom slučaju imenice kojima su predstavljene takve spoznajne strukture uzimaju dopune. Opisane specifičnosti koje se tiču konceptualizacije različitih entiteta ugrubo se podudaraju s Löbnerovom (1985) dihotomijom relacijske/nerelacijske imenice, ali isto tako i s dihotomijom relacijska/nerelacijska upotreba imenica. Vidi se to i po tome što je konceptualna perspektiva glave u mnogim slučajevima omogućena tek sekundarnim aktiviranjem glave kao jednostavnije, a zavisnika kao složenije spoznajne strukture, gdje je važeća hijerarhizacija ustanovljena sintagmatskom vezom, bez nužnog uporišta u spoznaji (npr. u sintagmi *kuća moga brata*).

Čini se da pristup koji računa na održivo razlikovanje dopuna i dodataka (odnosno, preciznije, postmodifikatora) kao generički posebnih zavisnika supstantivnih sintagmi mora ostati kod dihotomije

relacijsko/nerelacijsko kao jedinog relevantnog semantičko-sintaksičkog obilježja dvaju različitih podrazreda imeničkih glava. Upotreba koja na ovaj ili na onaj način može biti interpretirana kao neusklađena s pripadnošću neke imenice određenom podrazredu (prvenstveno relacijska upotreba nerelacijskih imenica) teško može omogućiti razlikovanje o kojemu je riječ; štaviše može potencijalno dovesti do nekontroliranog širenja kategorije dopuna. Povezivanje dopuna s inherentnom relacionalnošću imeničkih glava potpuno je u skladu s očitom paralelom koja postoji između dopuna glagolima i dopuna imenicama. U centralnim primjerima dopune u supstantivnim sintagmama upućuju na argumente s istim osnovnim semantičkim ulogama koje susrećemo kod argumenata u glagolskim sintagmama i klauzama (usp. Belaj 2018).

Prema rečenome supstantivnoj će sintagmi načelno biti svojstvena komplementacija samo ako je u sintaksičkom položaju njezine glave relacijska imenica. Takve su imenice uglavnom deverbativne (npr. *dolazak, kupovina, razgovor...*), deadjektivne (npr. *bjelina, dobrotu, odanost...*) i njima srodne imenice (npr. *vođitelj, upravnik, predsjednik...*), zatim imenice s minimalnim selekcijskim ograničenjima (npr. *dio, svojstvo, ime...*) te imenice koje se koriste kao kvantifikatori (npr. *litar, vagon, hrpa, brdo...*). Polazeći od specifične semantičke relacije u kojoj stoje prema glavi, dopune u supstantivnim sintagmama mogu se podijeliti na pet osnovnih tipova. Tako razlikujemo subjekatske, objekatske, okolnosne, posesivne i partitivne dopune. Nazivi „subjekatski“ i „objekatski“ nisu najbolje rješenje zato što sugeriraju gramatičke funkcije, a ne semantičke koncepte, no oni se ovdje koriste iz razloga ekonomičnosti da metonimijski upute na različite semantičke uloge koje subjekt i objekt mogu imati.

Literatura

- BELAJ, BRANIMIR. 2018. Mogu li imenice imati dopune. *Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu* 62, 123–138.
- FILLMORE, CHARLES. 1968. The case for case. *Universals in Linguistic Theory*. Ur. Bach, Emmon; Harms, Rober T. Holt, Rinehart and Winston. New York, NY. 1–88.
- HUDDLESTON, RODNEY; PULLUM GEOFFREY K. 2002. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge University Press. Cambridge.
- KEIZER, EVELIEN. 2004. Postnominal PP complements and modifiers: a cognitive distinction. *English Language and Linguistics* 8. 323–350.
- LÖBNER, SEBASTIAN. 1985. Definites. *Journal of Semantics* 4. 279–326.
- PALIĆ, ISMAIL. 2011a. Za novi pristup gramatičkoj strukturi rečenice u bosnisti. *Pismo: časopis za jezik i književnost* IX/1. 39–68.
- PALIĆ, ISMAIL. 2011b. O glagolima koji vežu obvezatne adverbijalne dopune u bosanskome jeziku. *Suvremena lingvistika* 37/2 (72). 201–217.
- RADFORD, ANDREW. 1988. *Transformational Grammar: A First Course*. Cambridge University Press. Cambridge.

Siniša Runjaić

Institut za hrvatski jezik

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

srunjaic@ihjj.hr

Ivana Brač

Institut za hrvatski jezik

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

ibrac@ihjj.hr

Repozitorij SARGADA kao primijenjeni dio projekta *Sintaktička i semantička analiza dopuna i dodataka u hrvatskom jeziku (SARGADA)*

1. Uvod

Prije početka izrade valencijskoga rječnika nužne su detaljne teorijske pripreme i utvrđivanje elemenata rječničke natuknice. Međutim, tijekom izrade rječnika mogu se pojaviti neočekivani teorijski i praktični izazovi. Takav je primjer i *e-Glava*, mrežni valencijski rječnik (Birtić, Brač i Runjaić 2017) u kojemu je glavni izazov bio točna kategorizacija zavisnih rečeničnih dijelova kao dopuna ili dodataka za određene glagole. To je teorijsko pitanje rezultiralo razvojem istraživačkoga projekta *Sintaktička i semantička analiza dopuna i dodataka u hrvatskom jeziku (SARGADA)*. Glavni je cilj projekta utvrditi kriterije i testove (Forker 2014; Toivonen 2021) za razlikovanje dopuna i dodataka u hrvatskom jeziku te ih primijeniti u sintaktičkom repozitoriju SARGADA. Repoziotorij je, kao praktični dio projekta, nastao izravno kao nusproizvod istraživanja dvojbjenih sintaktičkih skupina u vezi s njihovim statusom dopuna ili dodataka.

2. Izgradnja repozitorija SARGADA

Praktični aspekt projekta uključivao je prikupljanje podataka, pretraživanje korpusa i izgradnju baze podataka. U početnoj fazi dizajniranja strukture relacijske baze podataka za repozitorij

SARGADA proučeni su mrežni resursi u kojima su zastupljeni semantički i semantički opisi glagola, kao što su ovisnosne banke stabala (npr. *Hamburg Dependency Treebank* (Foth et al. 2014.), valencijski leksikoni (npr. *T-PAS – Typed Predicate Argument Structure for Italian* (Jezek et al. 2014), odnosno *FrameNet* (Fillmore i Baker 2010) ili *Verbnet* (Kipper Schuler 2005) itd. Međutim, kao što je već navedeno, fokus je bio usmjeren na ispitivanje statusa dvojbenih sintaktičkih skupina. Stoga se pri gradnji baze podataka nije izravno slijedila metodologija izrade kao u navedenim izvorima.

Pristup u SARGADA-i ponajprije se temeljio na počelima gramatika ovisnosti i nebinarnoj razlici između dopuna i dodataka. Uz testove iz gramatika ovisnosti upotrijebljeni su i testovi iz generativne gramatike, a uzete su u obzir i spoznaje iz gramatika hrvatskoga jezika (npr. Barić i dr. 1997; Silić i Pranjaković 2007; Raguž 2010; Belaj i Tanacković Faletar 2017), srpskoga jezika (npr. Piper i dr. 2005, Mrazović 2009) i bosanskoga jezika (npr. Jahić, Halilović i Palić 2004). Takav je pristup omogućio razvoj modela koji obuhvaća različite jezične perspektive i pruža detaljnije razumijevanje teme koja se istražuje.

Na temelju literature sastavljen je popis od više od 150 hrvatskih glagolskih lema koje su razvrstane u 13 zasebnih tzv. makroskupina na temelju sintaktički dvojbenih skupina prisutnih u njihovim valencijskim obrascima, kao što je prikazano u tablici 1.

Tablica 1.: Klasifikacija lema u makroskupine

Makroskupine	Primjeri glagola
1. Glagoli s priložnom skupinom mjesta	<i>boraviti, stanovati, živjeti,</i>
2. Glagoli s priložnom skupinom cilja	baciti, dosegnuti, spremiti
3. Glagoli s priložnom skupinom izvora	dolaziti
4. Glagoli s priložnom skupinom vremena	<i>trajati</i>

5. Glagoli s priložnom skupinom količine	stajati, težiti, prodati, kupiti
6. Glagoli s priložnom skupinom načina	držati se, ponašati se, postupati
7. Glagoli s priložnom skupinom uzroka	proizlaziti, potjecati
8. Glagoli s priložnom skupinom namjene	<i>koristiti (se), služiti (se)</i>
9. Glagoli s instrumentalnom skupinom	<i>mirisati, zračiti</i>
10. Glagoli s dativnom skupinom korisnika	<i>ispeći, sašiti</i>
11. Glagoli s unutarnjim objektom	<i>sanjati, živjeti</i>
12. Sportski glagoli	<i>trčati, plivati</i>
13. Glagoli s pasivnim agensima	

Makroskupine glagola s priložnim skupinama za mjesto, cilj, izvor, vrijeme, količinu, način, uzrok i namjenu i primjeri za njih uglavnom su izdvojeni iz radova Palića (2011) te Belaja i Tanackovića Faletara (2017), a njihova je klasifikacija također motivirana klasama dopuna koje predlažu njemački lingvisti u okviru gramatike ovisnosti, primjerice Engel (2009). Glagoli s unutarnjim objektom i sportski glagoli odabrani su iz radova Birtić i Matas Ivanković (2009, 2010). Makroskupine glagola s dativnom skupinom korisnika i pasivnim agensima inspirirane su radom Needham i Toivonen (2011), a makroskupina glagola s instrumentalnom skupinom preuzeta je iz Brač (2018).

Za analizu rečenica prema istraživačkim ciljevima upotrebljava se jednostavan sintaktički model s dvanaest oznaka. Te oznake uključuju *Argument_S* (subjekt), *Verb* (glagol), *Argument_DO* (izravni objekt),

'*Argument_IO*' (neizravni objekt), '*Argument_PP*' (prijedložna skupina), '*Adverb*' (prilog), '*Adjunct*' (dodatak), '*Aux*' (pomoćni glagol), '*Reflex*' (oznaka povratnosti), '*Conj*' (veznik), '*Neg*' (negacija) te '*Test*'. Neupitne dopune i dodatci označavaju se odgovarajućom oznakom, a dvojbeni skupina oznakom '*Test*' te se na nju primjenjuju odabrani dijagnostički testovi.

Odabrani testovi uključuju eliminacijski test (test ispuštanja), implikacijski test, test *učiniti isto*, test *to se dogodilo*, zamjenski test, supstitucijski test i dijaloški test (više u Birtić i Brač, u postupku objavljivanja). Svaki glagol s dvojbenom skupinom testira se na temelju dva primjera iz *Hrvatskoga mrežnog korpusa HrWac* (Ljubešić i Klubička 2014) ili *Hrvatske jezične riznice* (Čavar i Brozović Rončević 2012). Istraživači neovisno analiziraju rečenice i provode dijagnostičke testove, razmjenjuju rezultate obrade i odabiru rezultate za unos u repozitorij. Rezultati se u mrežno dostupnoj inačici neće prikazivati u binarnom obliku, nego u skalarnom (usp. Forker 2014).

3. Osnovni tehnički podatci

U prvoj je projektnoj godini uspješno instaliran i konfiguriran operativni sustav s LAMP arhitekturom za poslužiteljsku infrastrukturu. Dodatno je kreirana poddomena <http://sargada.jezik.hr> te je utvrđena i organizirana početna verzija baze podataka za repozitorij SARGADA sa svim potrebnim prilagodbama za izradu osnovnih modela. U drugoj se godini projekta prevodio predstavljen lingvistički model u grafičko sučelje. Isprva je iskorišten okvir *Vue.js* s programskim jezikom *Javascript*, što je omogućilo praktično uređivanje logičke strukture. Podatci su strukturirani i prikazani na temelju dizajna uz korištenje jezika HTML za označavanje, dok je korisničko sučelje za članove projekta postavljeno s pomoću programskog jezika *Cascading Style Sheets* (CSS) prema uputama članova projekta. Tako je stvorena prva stabilna radna inačica za unos i obradu.

U trećoj i četvrtoj projektnoj godini obrađivale su se leme, revidirali rezultati te usustavljivali podatci u bazi podataka. Trenutačno su uneseni prototipski primjeri glagola s dvojbenim priložnim skupinama. Iako su se sintaktičke skupine s tim glagolima najčešće u literaturi i određivale kao dopune, njima se „testirala“ upotrebljivost odabranih testova. Početni rezultati primjene dijagnostičkih testova u repozitoriju

potvrdili su kako su zaista svi ispitani sintaktički izrazi u većoj mjeri dopune, ali ne prema rezultatima svih sedam odabranih testova, stoga se stupanj njihove argumentnosti izražava različitim postotcima. Ukratko, repozitorij SARGADA pruža dragocjene uvide u valencijski opis i argumentnu strukturu različitih glagola, pomažući se primjenom dijagnostičkih testova pri određivanju stupnja argumentnosti sintaktički dvojbena skupina (više o tehničkim svojstvima u Birtić, Brač i Runjaić 2022).

4. Zaključak

Potreba za repozitorijem proizišla je iz rada na mrežnom valencijskom rječniku *e-Glava*, a cilj mu je unaprijediti rad na budućim verzijama izrade valencijskih resursa za hrvatski jezik. Budući da se sintaktički dijelovi na koje su primijenjeni dijagnostički testovi mogu klasificirati kao kategorije koje se smještaju između dopuna i dodataka, iskorišten je skalarni pristup za njihovo prikazivanje. Nadalje, repozitorij igra važnu ulogu u proučavanju hrvatske sintakse jer pruža sveobuhvatan opis sintaktičkih skupina koje dotad nisu bile temeljito istražene. Iako testovi mogu dati kontradiktorne rezultate, što se očekuje u skalarnom pristupu, a procjene prihvatljivosti rečenica mogu varirati među izvornim govornicima, cilj je bio uspostaviti mjerljive kriterije za razlikovanje dopuna i dodataka. Time projekt može unaprijediti razumijevanje razlike između dopuna i dodataka ne samo u hrvatskom jeziku nego i međujezično. Besplatno dostupan mrežni repozitorij rečenica vrijedan je u različitim domenama, uključujući poučavanje i učenje hrvatskoga te moguće unapređivanje alata za obradu prirodnoga jezika.

Literatura

- BARIĆ, EUGENIJA; LONČARIĆ, MIJO; MALIĆ, DRAGICA I DR. 1997. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- BELAJ, BRANIMIR; TANACKOVIĆ FALETAR, GORAN. 2017. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga druga. Sintaksa jednostavne rečenice*. Disput. Zagreb.
- BIRTIĆ, MATEA; BRAČ, IVANA. (*U postupku objavljivanja*). Tests for distinguishing arguments and adjuncts and their application to Croatian locative phrases. *The verbal kaleidoscope: perspectives on the syntax and semantics of verbs*. Ur. Batinić Angster, Mia; Angster, Marco. Sveučilište u Zadru – Morepress. Zadar.
- BIRTIĆ, MATEA; BRAČ, IVANA; RUNJAIĆ, SINIŠA. 2017. The Main Features of the e-Glava Online Valency Dictionary. *Electronic lexicography in the 21st century. Proceedings of eLex 2017 conference*. Ur. Kosem, Iztok; Tiberius, Carole; Jakubiček, Miloš et al. Lexical Computing CZ s.r.o. Brno. 43–62.
- BIRTIĆ, MATEA; BRAČ, IVANA; RUNJAIĆ, SINIŠA. 2022. Croatian repository for the argument/adjunct distinction – SARGADA. *Proceedings of the Fifth International Conference Computational Linguistics in Bulgaria (CLIB 2022)*. Ur. Koeva, Svetla. Bulgarian Academy of Sciences. Sofia. 225–234.
- BIRTIĆ, MATEA; MATAS IVANKOVIĆ, IVANA. 2009. Akuzativne dopune uz neprijelazne glagole: što su unutrašnji objekti? *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35. 1–19.
- BIRTIĆ, MATEA; MATAS IVANKOVIĆ, IVANA. 2010. Jesu li akuzativne dopune uz sportske glagole objekti? *Sintaksa padeža*. Ur. Birtić, Matea; Brozović Rončević, Dunja. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Zagreb. 35–55.
- BRAČ, IVANA. 2018. *Instrumental u hrvatskom jeziku*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- ČAVAR, DAMIR; BROZOVIĆ, RONČEVIĆ, DUNJA. 2012. Riznica: The Croatian Language Corpus. *Prace filologiczne* 63. 51–65.
- ENGEL, ULRICH. 2009. *Syntax der deutschen Gegenwartssprache*. Erich Schmidt Verlag. Berlin.

- FILLMORE, CHARLES J.; BAKER, COLLIN F. 2010. A Frames Approach to Semantic Analysis. *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*. Ur. Heine, Bernd; Narrog, Heiko. Oxford University Press. Oxford, UK – New York, NY. 313–340.
- FORKER, DIANE. 2014. A Canonical Approach to the Argument/Adjunct Distinction. *Linguistic Discovery* 12/2. 27–40.
- FOTH, KILIAN A.; KÖHN, ARNE; BEUCK, NIELS I DR. 2014. Because Size Does Matter: The Hamburg Dependency Treebank. *Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'14)*. Ur. Calzolari, Nicoletta; Choukri, Khalid; Declerck i dr. European Language Resources Association (ELRA). Reykjavik. 2326–2333.
- JAHIĆ, DŽEVAD; HALILOVIĆ, SENAHID; PALIĆ, ISMAIL. 2004. *Gramatika bosanskoga jezika za srednje škole*. Dom štampe. Zenica.
- JEZEK, ELISABETTA; MAGNINI, BERNARDO; FELTRACCO, ANNA I DR. 2014. T-PAS; A Resource of Typed Predicate Argument Structures for Linguistic Analysis and Semantic Processing. *Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'14)*. Ur. Calzolari, Nicoletta; Choukri, Khalid; Declerck, Thierry i dr. European Language Resources Association (ELRA). Reykjavik. 890–895.
- KIPPER SCHULER, KARIN. 2005. *VerbNet: A Broad-Coverage, Comprehensive Verb Lexicon*. University of Pennsylvania. Philadelphia.
- LJUBEŠIĆ, NIKOLA; KLUBIČKA, FILIP. 2014. {bs,hr,sr}WaC — Web corpora of Bosnian, Croatian and Serbian. *Proceedings of the 9th Web as Corpus Workshop (WaC-9)*. Ur. Bildhauer, Felix; Schäfer, Roland. Association for Computational Linguistics. Gothenburg. 29–35.
- MRAZOVIĆ, PAVICA. 2009. *Gramatika srpskog jezika za strance*. Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića. Sremski Karlovci – Novi Sad.
- NEEDHAM, STEPHANIE; TOIVONEN, IDA. 2011. Derived Arguments. *Proceedings of the LFG11 Conference*. Ur. Butt, Miriam; Holloway King, Tracy. CSLI Publications. Stanford, CA. <http://web.stanford.edu/group/cslipublications/cslipublications/LFG/16/papers/lfg11needhamtoivonen.pdf> (pristupljeno 14. travnja 2022.).

- PALIĆ, ISMAIL. 2011. O glagolima koji vežu obvezatne adverbijalne dopune u bosanskome jeziku. *Suvremena lingvistika* 37/2 (72). 201–217.
- PIPER, PREDRAG; ANTONIĆ, IVANA; RUŽIĆ, VLADISLAVA I DR. 2005. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica*. Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica srpska. Beograd.
- RAGUŽ, DRAGUTIN. 2010. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Vlastito izdanje. Zagreb.
- SILIĆ, JOSIP; PRANJKOVIĆ, IVO. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga. Zagreb.
- TOIVONEN, IDA. 2021. Arguments and adjuncts across levels. *Proceedings of the LFG'21 Conference. On-Line*. Ur. Butt, Miriam; Findlay, Jamie Y.; Toivonen, Ida. CSLI Publications. Stanford, CA. 306–331.

Irena Zovko Dinković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

izovko@ffzg.hr

Iva Nazalević Čučević

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

ivanazalevic@gmail.com

Status nefinitnih oblika u hrvatskome i engleskome jeziku

U izlaganju se donose rezultati analize nefinitnih surečenica (klauza) u hrvatskome jeziku te se uspoređuju s postojećim tumačenjima u engleskome jeziku. Pritom se polazi od dviju hrvatskih gramatika – *Gramatike hrvatskoga jezika* J. Silića i I. Pranjkovića (2005) te *Kognitivne gramatike hrvatskoga jezika* B. Belaja i G. Tanackovića Faletara (2020) – a razmatraju se surečenice s infinitivom, glagolskim prilogom sadašnjim i prošlim te s glagolskim pridjevom. U engleskome se nefinitnima smatraju infinitivne surečenice (eng. *infinitival clauses*) te dvije vrste participskih surečenica – *-ing* participska (eng. *-ing participle clause*) i *-ed* participska (eng. *-ed participle clause*) (v. Greenbaum i Quirk 1999).

Kada je riječ o sintaktičko-semantičkome statusu konstrukcija s infinitivom, problematično je utvrđivanje kriterija na temelju kojih bi se taj nefinitni oblik odredio kao predikat nefinitnih surečenica ili pak kao predikatna dopuna, odnosno dio složenoga glagolskog predikata. J. Silić i I. Pranjković (2005: 197) navode da je infinitiv hibridni oblik glagola i imenice. Kao temeljni kriterij određivanja sintaktičko-semantičkog statusa infinitiva B. Belaj i G. Tanacković Faletar (2020) uzimaju konceptualnu odvojivost radnji kodiranih tim finitnim i nefinitnim oblikom, pa status infinitiva vide kao skalu koja se proteže od funkcije predikatne dopune na jednome kraju (npr. *Počinje graditi kuću, Pokušali su spasiti pacijenta*) do infinitivne surečenice u

službi koje je samoznačni glagol na drugome kraju (npr. *Otišli smo pogledati kuću, Nada se položiti ispit*). Gramatike predmetnih autora podudarne su u tome da se infinitivi pojavljuju uz fazne i modalne glagole te uz glagole kognicije, percepcije, namjere i želje, a mogu biti i subjekti u rečenici. B. Belaj i G. Tanacković Faletar (2020) navode da mogu biti u službi predikata dopunske izrične objektivne, subjektivne i adverbijalne namjerne surečenice, čemu dodajemo i dopunske upitne objektivne surečenice, koje oni ne razmatraju.¹ Kod dopunskih objektivnih rečenica, polazeći od zapažanja B. Belaja i G. Tanackovića Faletara (2020), osobito razmatramo stupanj evidencijalnosti i epistemičnosti glagola kao čimbenik koji (ne) dopušta uporabu nefinitivnih surečenica uz pojedine glagole te kriterij podudarnosti subjekta dviju surečenica, odnosno implicitnu kontrolu subjekta, jer se pokazalo da su infinitivne zavisne surečenice kojima se izražava epistemičnost u vidu znanja, stava ili spoznaje u službi kojih dolaze određeni glagoli moguće samo kada postoji podudarnost subjekata u glavnoj i zavisnoj surečenici (1.a) – u protivnome zavisna surečenica mora biti finitna (1.a, b). Isto se očituje i u primjerima (2.a, b), u kojima je glagol glavne surečenice pasiviziran.

(1) a. *Obećali smo im da ćemo doći/Obećali smo im doći na rođendan.*

b. *Obećali smo im da će gledati predstavu! *Obećali smo im gledati predstavu.*

(2) a. *Obećano im je da ćemo doći! *Obećano im je doći na rođendan.*

b. *Obećano im je da će gledati predstavu! ?Obećano im je gledati predstavu.*

Engleski se po pitanju kriterija podudaranja subjekata vlada kao hrvatski (3), (4):

(3) a. *We promised them that we would come/We promised them to come to the party.*

b. *We promised them that they would watch the play! *We promised them to watch the play.*

(4) a. *They were promised that we would come! *They were promised to come to the party.*

---

1 *Gramatika* J. Silića i I. Pranjkovića (2005: 333) navodi primjere zavisnoupitnih objektivnih rečenica, ali među njima nema onih s infinitivom u službi predikata zavisne surečenice.

b. *They were promised that they would watch the play!***They were promised to watch the play.*

Ima glagola koji zbog tanke razlike između efektivne i epistemičke razine usidrenja toleriraju i finitne i nefinitne dopune, što je razvidno i iz djelomične prihvatljivosti pasivne rečenice u (2.b). Valja reći da se u engleskome infinitiv (s česticom *to* ili bez nje) uvijek smatra nefinitnom surečenicom, a može funkcionirati kao dopuna u tzv. složeno prijelaznim (eng. *complex transitive*) i dvostruko prijelaznim (eng. *ditransitive*) rečenicama te kao subjekt (5.a) ili objekt (5.b) u rečenici (usp. Greenbaum i Quirk 1999: 311).

(5) a. *To find a seat on this bus is almost impossible.*

‘Pronaći mjesto u ovom autobusu gotovo je nemoguće.’

b. *Lena likes to go to the cinema.*

‘Lena voli ići u kino.’

U rečenicama poput (5.a) infinitivna surečenica zadržava svoj status subjekta čak i kada je premještena na kraj rečenice, a na njezino mjesto umetnuta značenjski ispražnjena zamjenica *it*.² Takav se subjekt u engleskome naziva postponiranim subjektom, neovisno o položaju u odnosu na predikat:

(6) *It is almost impossible to find a seat on this bus.*

‘Gotovo je nemoguće pronaći mjesto u ovom autobusu.’

U (7.a) infinitivna je surečenica subjektna, a predikat je glavne surečenice imenski. U (7.b) infinitivna je surečenica predikatna jer se njome upućuje na svojstvo subjekta (eng. *subject complement*):

(7) a. *To watch movies is her favorite passtime.*

‘Gledati filmove njezina je omiljena razbibriga.’

b. *Her favorite passtime is to watch movies.*

‘Njezina je omiljena razbibriga gledati filmove.’

---

² U engleskome jeziku subjekt izjavnih rečenica uvijek mora biti leksički izražen, a kada se nalazi na nekom netipičnom položaju, njegovo mjesto popunjava zamjenica *it*.

Engleski je jezik s vrlo malo fleksije i bez padežnog označavanja, pa mu je primarno sredstvo kodiranja odnosa među dijelovima rečenice upravo položaj te se takva interpretacija proteže i na rečenice poput (7), u kojima je u obama slučajevima strukturno riječ o infinitivnim surečenicama, ali s različitom funkcijom. Hrvatski je pak jezik s razvijenom fleksijom, odnosi se kodiraju padežima, pa je red riječi u njemu relativno slobodan, što znači da je sintaktičko-semantički status hrvatskih infinitivnih ekvivalenata u (7) isti, što se može argumentirati i na temelju kriterija (ne)generičnosti konstrukcije, koji također u okviru ove rasprave smatramo relevantnim. U obama jezicima razlika u značenju primjera (7) primarno je pragmatičke prirode i tiče se topikalizacije rečeničnog dijela stavljenog na položaj subjekta.

Adverbijalne nefinitne namjerne surečenice podudarne su u hrvatskome i engleskome, usp. *Došli smo uzeti trofej* i *We have come to take the trophy* te *Učio ga je plivati* i *He was teaching him how to swim*. Iz primjera je razvidno da su takve rečenice moguće neovisno o tome je li riječ o onima s implicitnom kontrolom subjekta ili objekta.

U nastavku razmatramo konstrukcije s glagolskim priložima sadašnjim i prošlim. Surečenice s glagolskim priložima smatraju se rubnijim nefinitnim surečenicama (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2020) jer sadrže informaciju o vremenu. Kod tih se rečenica stupanj konceptualne odvojivosti radnji iskazanih glagolima uzima kao temeljni kriterij određivanja je li riječ o surečenici ili predikatnom proširku, pri čemu one s glagolskim prilogom prošlim izražavaju sekvencijsku radnju (*Razmislivši o tome, izašao je iz prostorije*), pa imaju veći potencijal biti interpretirane kao zasebne surečenice iako, naravno, postoje i slučajevi djelomične istovremenosti, pa se navodi da glagolski prilog prošli izražava popratnu okolnost glavne radnje, tj. da je u službi predikatnoga proširka. U engleskome se ekvivalentom glagolskog priloga prošlog izražava isključivo vremenska okolnost, odnosno radnja koja prethodi radnji glavne surečenice (*Having thought about it, he left the room*, 'Razmislivši o tome, izašao je iz prostorije'), dok se za istovremenost koristi, kao i u hrvatskome, ekvivalent glagolskog priloga sadašnjeg (*Thinking about it, he left the room*, 'Razmišljajući o tome, izašao je iz prostorije'). U daljnjim ćemo analizama provjeriti

i dopuniti postavke o sintaktičko-semantičkome statusu konstrukcija s glagolskim prilogom prošlim B. Belaja i G. Tanackovića Faletara (2020) te ih zorno sagledati u odnosu na konstrukcije s glagolskim prilogom sadašnjim.

Engleski particip u primjerima tipa (8) u hrvatskome ne može biti iskazan nefinitnom surečenicom:

(8) *Being a nun, she couldn't allow such behavior.*

dosl. 'Bivajući opaticom, nije mogla dopustiti takvo ponašanje.'

'Budući da je bila opatica, nije mogla dopustiti takvo ponašanje.'

Na koncu razmatramo participske surečenice, odnosno nefinitne surečenice s glagolskim pridjevima trpnim i radnim, koje se smatraju najrubbnijim primjerima nefinitnih surečenica zbog veze s pridjevima, koji kao nevremenske relacije doprinose deprocesoalizaciji radnje (Belaj i Tanacković Faletar 2020: 398). Surečenice s glagolskim prilogom trpnim u hrvatskome se tumače kao adverbne nefinitne rečenice s uzročnim ili vremensko-uvjetnim značenjem (npr. *Osupnuta njegovim riječima, Ivana je ljutito izišla*). Služba modifikatora ili atributa u hrvatskome i u engleskome neupitna je dok su službe imenskog predikatnog proširka (predikatnoga atributa) i participske klauze ovisne, čini se, o položaju i (ne)određenosti glagolskog pridjeva u rečenici. Stoga razmatramo mogućnost postojanja ograničenja s obzirom na položaj i (ne)određenost glagolskoga pridjeva, ali i s obzirom na ustroj predikata (kopulativni predikat naspram glagolskomu).

Slično je s rečenicama s glagolskim pridjevom radnim, koji također nosi uzročno ili vremensko-uvjetno značenje (npr. *Onemoćao i malaksao, Petar nije više mogao dalje*) i pojavljuju se kao neovisne surečenice, modifikatori u imenskoj skupini (i u engleskome) ili imenski predikatni proširci. I kada je o njima riječ, postavlja se pitanje položaja i (ne)određenosti glagolskoga pridjeva, odnosno surečenice koja ga sadrži, u odnosu na rečeničnu službu. U hrvatskome su svi pridjevi, pa tako i glagolski, sročni s imenskom riječi na koju se odnose, što u engleskome, naravno, nije slučaj. Ipak, čini se da se ista položajna razlika odražava na službu u rečenici i u engleskome, gdje se razlikuje služba tzv. slobodnog modifikatora (eng. *free/dangling modifier*), koji se pojavljuje na početku rečenice te u pisanju odvaja zarezom (9.a),

od službe (objektne) dopune (eng. *complement*), koja dolazi na kraju rečenice (9.b):

- (9) a. *Exhausted, Peter fell to the ground.*
'Iscrpljen, Petar je pao na tlo.'
b. *They found Peter exhausted on the ground.*
'Našli su Petra iscrpljena na tlu.'

Takve participske rečenice S. Greenbaum i R. Quirk (1999: 328) nazivaju dopunskima (eng. *supplementive*) i navode da one označavaju popratnu okolnost situacije opisane u glavnoj surečenici, a zanimljiva je njihova tvrdnja da slušatelji, odnosno čitatelji stvarnu prirodu te popratne okolnosti trebaju shvatiti iz konteksta.

Literatura

- BELAJ, BRANIMIR; TANACKOVIĆ FALETAR, GORAN. 2020. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga treća: Sintaksa složene rečenice*. Disput. Zagreb.
- GREENBAUM, SIDNEY; QUIRK, RANDOLPH. 1999. [1990.] *A Student's Grammar of the English Language*. Longman. Harlow
- SILIĆ, JOSIP; PRANJKOVIĆ, IVO. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga. Zagreb.

Ana Werkman Horvat

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Lorenza Jägera 9, HR-31000 Osijek
awerkmann@gmail.com

Martina Gračanin Yuksek

Middle East Technical University, Ankara, Turska
martina@metu.edu.tr

Matea Birtić

Institut za hrvatski jezik
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
mbirtic@ihjj.hr

Dopune i dodatci: Je li test „učiniti isto“ primjenjiv na hrvatski jezik?

Razlika između argumenata i adjunkata, tj. dopuna i dodatka, prešutno je prisutna u mnogim gramatičkim teorijama (Tesnière 1959; Chomsky 1981; Kaplan i Bresnan 1982; Van Valin 2001, itd.) te je potvrđena psiholingvističkim istraživanjima u različitim jezicima (Tutunjian i Boland 2008; Akal 2017; Chromý i Vojvodić 2023). Međutim, veoma je teško utvrditi jasne kriterije za razlikovanje dopuna od dodatka u jednome jeziku, a kamoli uspostaviti univerzalne kriterije za odvajanje dopuna od dodataka u svim jezicima. Iz toga razloga mnogi su lingvisti u različitim teorijskim pristupima odbacili to razlikovanje (npr. Vater 1978, Przepiórkowski 1999) te predlažu odustajanje od binarne razdiobe na dopune i dodatke (Grimshaw 1990; DeArmond i Hedberg 1998 predlažu više od dvije kategorije) ili pretpostavljaju da je riječ o stupnjevitoj svojstvu (npr. Manning 2003; Forcker 2014). Jedan od testova koji je predložen za razlikovanje dopuna i dodatka u engleskome jeziku je tzv. *do so* test (Lakoff i Ross 1976). U hrvatskom se test naziva testom *(u)činiti isto*, prema nazivu koji je prvi upotrijebila Brač (2018). U našem radu, budući da smo test

primjenjivale uvijek na nesvršene glagole, *do so* smo prevele kao *to činiti*. Prema tome testu glagol i njegove VP-dopune mogu biti zamijenjene glagolskim izrazom *do so*, dok sam prijelazni glagol bez svojih VP-dopuna ne može. Potrebno je naglasiti da neprijelazni glagoli te glagoli s neobaveznom dopunom mogu biti zamijenjeni izrazom *do so* bez ikakvih dodataka. Stoga je prema ovome testu onaj konstituent koji ne mora biti uključen u zamjenu, a da pri tome rečenica ostane gramatična dodatak (*danas* i *yesterday* u rečenicama 1. i 2.), dok je onaj konstituent koji ne može biti uključen u zamjenu da bi rečenica ostala gramatična dopuna ili argument (*banana, banana* u rečenicama 3. i 4.)

John ate a banana yesterday, while Geraldine did so today.

Ivan je jučer pojeo bananu, a Geraldina je to učinila danas.

*John ate a banana, while Geraldine did so an apple.

*Ivan je pojeo bananu, a Geraldina je to učinila jabuku.

Iako je test (*u*)*činiti isto* u literaturi često citiran kao sredstvo za razlikovanje dopuna i dodataka (npr. Zagona 1988; Baxter 1999), ne postoji mnogo eksperimentalnih studija koje propituju ovaj test. Predmet je ovoga istraživanja uspješnost testa (*u*)*činiti isto* u razlikovanju dopuna i dodataka u hrvatskome jeziku. Provedena su dva psiholingvistička eksperimenta: zadatak ocjenjivanja prihvatljivosti (ZOP) i zadatak čitanja vlastitom brzinom (ZČVB). Eksperimenti su osmišljeni kako bi se utvrdilo je li test (*u*)*činiti isto* u hrvatskom jeziku osjetljiv na (a) argumentni/adjunktni status ispuštenog sintaktičkoga konstituenta, tj. može li ovaj test razlučiti dopune od dodataka u hrvatskome jeziku i te (ii) je li osjetljiv na padež konstituenta (akuzativ nasuprot instrumentalu). U oba eksperimenta materijali su uključivali 64 rečenice raspodijeljene u 16 skupina od po četiri slične rečenice u četiri moguće kombinacije (2x2 dizajn: dopuna ili dodatak x akuzativ ili instrumental). Svaka rečenica sadržavala je dvije koordinirane surečenice, a u drugoj se nalazio niz *to čini* iza kojeg je slijedila imenica u akuzativu ili instrumentalu s (pretpostavljenom) funkcijom dopune ili dodatka. Dakle, rečenice su sadržavale jednu od sljedećih kombinacija: 1) akuzativni dodatak, 2) instrumentalni dodatak, 3) akuzativna dopuna, 4) instrumentalna dopuna. U rečenicama koje su sadržavale dodatke (akuzativni i instrumentalni) nalazio se isti glagol, a

u rečenicama koje su sadržavale dopunu (akuzativnu i instrumentalnu) drugi glagol. Rečenice s dodatkom sadržavale su neprijelazne glagole ili glagole koji traže neobavezne dopune. U sve četiri rečenice iza zamjenskoga izraza *to činiti* slijedile su iste imenice bilo da je bila riječ o dopunama ili dodacima. Rečenice uz čiji je glagol dolazila dopuna uključivale su šesnaest tipičnih glagola hrvatskoga jezika koji mogu imati akuzativnu ili instrumentalnu dopunu (npr. *micati, lupiti, trzati*). Treba naglasiti da su rečenice s instrumentalnom i akuzativnom dopunom bile semantički istovjetne, tj. odnosile su se na isti događaj te sadržavale imenice s istim semantičkim ulogama. Za potrebe zadatka čitanja vlastitom brzinom dodali smo dvije dodatne riječi na kraj rečenice da bismo mogli mjeriti efekt prelijevanja. Pri stvaranju materijala pretpostavili smo da će instrumentalne skupine koje označuju instrumente (sredstva) pripadati dodacima. Argumentni, tj. adjunktni status imenica koje znače sredstvo kontroveržno je pitanje pri čemu neki autori sredstva smatraju dodacima (Rappaport-Hovav i Levin 1988, Jackendoff 1990), dok drugi smatraju dio sredstava dopunama, a dio dodacima. Npr. Belaj i Tanacković Faletar (2017), Brač (2018) i Van Valin i LaPolla (1997) razlikuju sredstva uzročnike ili imanentna sredstva, koji su dopune, od posredničkih ili neimanentnih sredstva, koji su dodaci. Pojedini ih autori smatraju nekom srednjom kategorijom između dopuna i dodataka (npr. Rissman i dr. 2015).

U tablici 1 prikazani su primjeri materijala koji su korišteni u oba eksperimenta.

VRSTA KONSTITUENTA	PADEŽ	PRIMJER
dodatak	akuzativ	Sara omata u žicu, a Rita to čini u traku usput psujući.
dodatak	instrumental	Sara omata žicom, a Rita to čini trakom usput psujući.
dopuna	akuzativ	Sara trza žicu, a Rita to čini traku usput psujući.
dopuna	instrumental	Sara trza žicom, a Rita to čini trakom usput psujući.

U ZOP-u je sudjelovalo 120 izvornih govornika hrvatskoga jezika. Rečenice su bile iste kao i u drugome zadatku s iznimkom dvije zadnje riječi u rečenici. Rečenice su bile nasumično raspodijeljene u četiri popisa te također nasumično podijeljene ispitanicima. U ZČVB-u sudjelovalo je 48 ispitanika u dobi od 18 do 30 godina. Svaki ispitanik vidio je 16 rečenica i 24 distraktora na ekranu računala. Ispitanici su prolazili rečenicom pomoću tipaka na tipkovnici te su odgovarali na pitanja razumijevanja birajući odgovor DA ili NE. Rečenica se dijelila u 10 do 12 područja te područje s odgovorima DA i NE. U ZČVB-u analizirali smo vrijeme reakcije u području imenice koja je slijedila iza izraza *to čini* te također reakciju u području prelijevanja, a u ZOP-u sudove prihvatljivosti.

Primjer rečenice s deset područja.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							(2. imenica)	(preljev.)	
Sara	trza	žicu,	a	Rita	to	čini	traku	usput	psujući.

Najvažnije je da su u ZOP-u akuzativne dopune dobile niže ocjene u usporedbi s instrumentalnim dopunama ($t(1,72.9) = -15,55, p < .0001$) i akuzativnim dodatcima ($t(1,72.9) = -7.54, p < .0001$). Zadatak ZČVB otkrio je slične obrasce, u kojima su se akuzativne dopune čitale sporije nego instrumentalne ($t(1,112) = 4.14, p = .0001$) i nego akuzativni adjunkti ($t(1,634) = -4.16, p < .0001$) u regiji prelijevanja.

Ovi rezultati upućuju na to da test (*u*)*činiti isto* uspješno razlikuje akuzativne dopune i dodatke u hrvatskome jeziku. Međutim, prihvatljivost i vrijeme procesuiranja instrumentalnih dopuna odgovaralo je vrijednostima usporedivim s dodatcima, što upućuje na različito ponašanje instrumentalnih i akuzativnih dopuna.

Vrsta	Padež	Srednja vrijednost ocjena prihvatljivosti
Dodatak	Ak	2.32
Dodatak	Inst	3.46
Dopuna	Ak	1.35

Dopuna	Inst	3.59
--------	------	------

Table 2. Srednje vrijednosti za ocjene prihvatljivosti

Vrsta	Padež	Srednja vrijednost vremena čitanja (2. imenica)	Srednja vrijednost vremena čitanja (područje prelijevanja)
Dodatak	Ak	668.63	586.27
Dodatak	Inst	760.39	570.68
Dopuna	Ak	613.70	767.92
Dopuna	Inst	715.94	585.34

Table 3. Srednje vrijednosti vremena čitanja za dvije kritične regije

Rezultati podupiru razliku dopuna i dodataka u hrvatskome jeziku jer izraz *(u)činiti isto* može zamijeniti sam glagol samo kad iza njega slijedi dodatak, a ne akuzativna dopuna. Međutim, instrumentalne imenske skupine (bilo da označavaju teme ili instrumente) različito se ponašaju kad se na njih primijeni test *(u)činiti isto*. Takvi rezultati mogu biti tumačeni na dva načina: ili test funkcionira samo s akuzativima ili instrumentalne teme u hrvatskom jeziku nisu dopune glagola, odnosno, ne zauzimaju isti strukturni položaj kao akuzativne teme. Predlažemo dva moguća pristupa: 1) testiranje akuzativnih i instrumentalnih tema dodatnim sintaktičkim testovima za razlikovanje dopuna i dodataka te 2) primjenu testa *(u)činiti isto* na imenske skupine s drugim padežima (npr. genitivom, dativom) koje su potencijalno dopune glagola što bi pružilo uvid u ponašanje instrumentalnih skupina. Nadalje, usporedba ponašanja instrumentalnih tema s instrumentalnim skupinama koje imaju temporalna značenja mogla bi rasvijetliti pitanje instrumentalnog padeža u testu *(u)činiti isto*.

Literatura

- AKAL, TAYLIN. 2017. Wh-argument/adjunct asymmetry in sentence processing. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi* 2017/2. 43–71.
- BELAJ, BRANIMIR; TANACKOVIĆ FALETAR, GORAN. 2017. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga prva, imenska sintagma i sintaksa padeža*. Disput. Zagreb.
- BRAČ, IVANA. 2018. *Instrumental u hrvatskom jeziku*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- CHOMSKY, NOAM. 1981. *Lectures on government and binding*. Foris. Dordrecht.
- CHROMÝ, JAN; VOJVODIĆ, SONJA. 2023. When and where did it happen? Systematic differences in recall of core and optional information. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*. 1–22.
- DEARMOND, RICHARD; HEDBERG, NANCY. 1998. On Complements and Adjuncts. *Proceedings of the 1998 Annual Conference of the Canadian Linguistics Association*. University of Ottawa – Cahiers Linguistiques d'Ottawa. Ottawa.
- FORKER, DIANA. 2014. A Canonical Approach to the Argument/Adjunct Distinction. *Linguistic Discovery* 12(2). 27–40.
- GRIMSHAW, JANE. 1990. *Argument Structure*. The MIT Press. Cambridge, MA.
- JACKENDOFF, RAY. 1990. *Semantic structures*. The MIT Press. Cambridge, MA.
- KAPLAN, RONALD M.; BRESNAN, JOAN. 1982. Lexical-Functional Grammar: A Formal System for Grammatical Representation. *The Mental Representation of Grammatical Relations*. Ed. Bresnan, Joan. The MIT Press. Cambridge, MA. 173–281.
- LAKOFF, GEORGE; ROSS, JOHN ROBERT. 1976. Why you can't do so into the sink. *Syntax and Semantics. Volume 7. Notes from the linguistic underground*. D. Ur. McCawley, James D. , Academic Press. New York, NY. 101–131.
- MANNING, CHRISTOPHER D. 2003. Probabilistic syntax. *Probabilistic linguistics*. Ur. Bod, Rens; Hay, Jennifer; Jannedy, Stefanie. The MIT Press. Cambridge, MA. 289–314.

- PRZEPIÓRKOWSKI, ADAM. 1999. *Case Assignment and the Complement/Adjunct Dichotomy. A Non-Configurational Constraint-Based Approach*. University of Tübingen dissertation. Tübingen.
- RAPPAPORT-HOVAV, MALKA; LEVIN, BETH. 1988 What to do with θ -roles. Ur. Wilkins, Wendy. *Syntax and semantics* 21, 7–36. Academic Press. San Diego.
- RISSMAN, LILIA; RAWLINS, KYLE; LANDAU, BARBARA. 2016. Using Instruments to Understand Argument Structure: Evidence for Gradient Representation. *Cognition* 142. 266–290.
- TESNIÈRE, LUCIEN. 1959. *Éléments de syntaxe structural*. Librairie C. Klincksieck. Paris.
- TUTUNJIAN, DAMON; BOLAND, JULIE E. 2008. Do We Need a Distinction between Arguments and Adjuncts? Evidence from Psycholinguistic Studies of Comprehension. *Language and Linguistics Compass* 2(4). 631–646.
- VAN VALIN, ROBERT. 2001. *An Introduction to Syntax*. Cambridge University Press. Cambridge, UK.
- VAN VALIN, ROBERT; LAPOLLA, RANDY J. 1997. *Syntax: form, meaning, and function*. Cambridge University Press. Cambridge, UK.
- VATER, HEINZ. 1978. On the Possibility of Distinguishing between Complements and Adjuncts. *Valence, Semantic Case, and Grammatical Relations*. Ur. Werner, Abraham. John Benjamins. Amsterdam. 21–45.
- ZAGONA, KAREN. 1988. *Verb Phrase Syntax: A Parametric Study of English and Spanish*. Kluwer. Dordrecht.

